

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ МИСТЕЦЬКИХ ПОСТАТЕЙ В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ КИТАЮ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Ван Цзянін,

аспірант кафедри історії музики

Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка

ORCID ID: 0009-0000-0665-8290

Статтю присвячено вивченню типологічних аспектів універсальності китайських музикантів в контексті їх активності і творчої самореалізації, здійсненого в процесі резюмуючого аналізу специфіки музичного мистецтва Китаю XX – початку XXI ст. При спиранні на музикознавчі праці китайських та українських дослідників та праці французьких і швейцарських психологів та філософів визначено поняття універсальності творчої особистості. У статті досліджено специфіку складових творчої діяльності перших найпоказовіших універсальних постатей Китаю XX ст., простежено напрями їх творчої реалізації. Серед виокремлених хронологічна першість належить організатору професійної музичної освіти в Китаї, композитору і педагогу Сяо Юмею. Його першими найвидатнішими наступниками стали представниця фортепіанного мистецтва, професорка Чжоу Гуанжень, в сфері композиторської творчості – Дін Шаньде, першою універсальною постаттю в галузі скрипкового мистецтва безперечно визначено Ма Сіцуня, у вокальному мистецтві – Го Шучжень і Шень Сяна, зокрема в провінції Хебей – Цао Юй і Ян Су. Досліджено і виділено плеяду молодих універсальних особистостей, чия діяльність пов'язана із періодом початку XXI ст.: саксофоніст Лі Юйшен, хоровий диригентка Чжоу Шень, композитори Лю Суола, Цянь Лей, Лу Яньвей, Ван Веньшань, Ван Чжисін. Виявлено, що крім основної фахової діяльності як композиторів і педагогів, кожний з них максимально розширив поле своєї діяльності і отримав найвищі визнання в сферах виконавської творчості, продюсування, режисури, суспільно-культурної діяльності та адміністративної роботи. Підкреслено важливість значення їх різнобічних досягнень в контексті загального розвитку музичної культури Китаю. Поза цим, проблематику універсальної постаті мистців розглянуто в аспектах універсальності акторської майстерності, гендерної специфіки творчості, локального значення їх композиторського професіоналізму в трактуванні категорії «концептосфера». Підсумовано про важливість у формуванні універсальних особистостей факторів багатовекторності отриманої освіти, впливів міжкультурної комунікації та міжнаціональних зв'язків із Заходом.

Ключові слова: китайська музична культура, універсальність музичного професіоналізму, специфіка сфер діяльності, галузі самореалізації.

Wang Jianing. The universality of the artist in the musical culture of China in the 20th and early 21st centuries

The article is devoted to the study of typological aspects of the universalism of Chinese musicians in the context of their activity and creative self-realization, carried out in the process of a summary analysis of the specificity of the musical art of China of the 20th and early 21st centuries. Based on the musicological works of Chinese and Ukrainian researchers and the works of French and Swiss psychologists and philosophers, the concept of universality of the creative personality is defined. The article examines the specificity of the components of the creative activity of the first most prominent universal figures of China of the 20th century, traces the directions of their creative realization. Among the figures, selected for this article, chronological primacy belongs to the organizer of professional music education in China, composer and pedagogue Xiao Youmei. Among the successors are professor of piano art Zhou Guang Ren, composer Ding Shande, Ma Sicong is undoubtedly recognized as the first universal figure in the field of violin art, Qiao Yui and Yan Su in vocal art. A constellation of young universal personalities whose activities are related to the period of the beginning of the 21st century have been studied and highlighted: saxophonist Li Yusheng, choral conductor Zhou Sheng, composers Liu Suola, Qian Lei, Lu Yangwei, Fan Wengshang, Wang Zhixin. It was found out that in addition to their main professional activities as composers and pedagogues, each of them expanded their field of activity as much as possible and received the highest recognition in the fields of performing arts, producing, directing, social and cultural activities, and administrative work. The importance of their versatile achievements in the context of the general development of the musical culture of China is emphasized. In addition, the issue of the universal figures of artists is considered in terms of the universality of acting skills, gender specificity of creativity, the local significance of their compositional professionalism in the interpretation of the category of "conceptosphere". The importance of multi-vector factors of the education acquired, influences of intercultural communication and international relations with the West in the formation of universal personalities is summarized.

Key words: Chinese musical culture, universalism of musical professionalism, specificity of spheres of activity, spheres of self-realization.

Вступ. Вивчення типологічних аспектів універсальності китайських музикантів в контексті їх активності і творчої самореалізації постає вельми важливим напрямком досліджень сучасних науковців. Виокремлення найпоказовіших постатей і висвітлення різнобічності творчої діяльності деяких українських мистців вже розробляється в українському музикознавстві, проте, аналогічних досліджень в ареалі китайської музичної культури, і тим більше музичної культури

окремих провінцій поки ще не існує. Існування цієї прогалини спонукає до її заповнення шляхом здійснення серії окремих досліджень.

Метою статті стало дослідження універсальної специфіки творчих складових найпоказовіших музикантів Китаю XX ст. – на початку XXI ст.

Матеріали та методи. Для проведення аналізу було застосовано комплексний методологічний підхід, у якому поєдналися музикознавчий, аксіологічний

та біографічний методи. Наративний аналіз застосовано для впорядкування дискурсу щодо окремих категорій діяльності мистців.

Аналіз спектру діяльності найпоказовіших китайських музикантів було здійснено при опрацюванні праць В. Батанова [1], Цзао Цзе [3], Ча Ванхонга [4], Чен Найпіня [5], Шао Шиміна [8] при спиранні на розробки проблематики універсальної творчої особистості швейцарського (К. Юнг [6]) та французьких (А. Бергсон [2] і П. Клодель [7]) філософів.

Результати. Проблематика універсальної творчої особистості вже понад століття займає важливе місце в дослідженнях світових науковців. Першим серед них став французький філософ Анрі Бергсон (1859–1941), який в праці «Творча еволюція» (1907) в розділі «Життєвий порив» перший довів думку про те, що людина може досягнути природу різних явищ, якщо звернеться не до свого розуму, а до інтуїції. Таким чином, інтелектуальна універсальність може бути властивою для більшості людей [2, с. 168–201]. Швейцарський психоаналітик і філософ культури, започатковувач аналітичної психології Карл Юнг (1875–1961) в праці «Психологія несвідомого» стверджував, що саме люди мистецтва, а не науковці, першими відчують зміни в нових світоглядних установах. Як реалізатори тенденцій своєї епохи, саме творчі особистості можуть виявляти множинність напрямів власної індивідуальної діяльності [6, с. 121–139]. Французький письменник, драматург і дипломат Поль Клодель (1858–1965) у праці «Три святі фігури на сьогодні» [7], характеризуючи досягнення Леонардо да Вінчі запропонував модель універсальності творчої самореалізації як усвідомлення не замикання на власне вузькій спеціалізації

Розробці проблематики універсальності творчої особистості в музичній галузі присвячено ряд праць українських музикознавців серед яких Ольга Коменда розробила комплекс типів музикантів-універсалів: композитор, виконавець, музикознавець, громадський діяч, педагог, утворені шляхом домінування провідної діяльності в структурі універсальної творчої особистості.

Праця подібного спрямування з'явилися вже й у китайському музикознавстві: Шао Сімін «Фортепіано – моє життя. Про піаністку Чжоу Гуанжень» [8]. Український автор Віктор Батанов у праці «Універсальність музичного професіоналізму у ХХ сторіччі і діяльність Сяо Юмея» [1] виявляє специфіку його професійного універсалізму як композитора, виконавця, теоретика музики, адміністратора-організатора і громадського діяча.

Поняття універсальності творчої особистості визначено як поєднання кількісної і якісної диференційованої композиторської, виконавської і наукової діяльності, розширення видів суспільно-громадської діяльності поза творчістю, здійснене при домінуванні провідної діяльності мистця.

Китай є Батьківщиною великого ряду багатогранних особистостей, що з'являлись на обрії музичного мистецтва від давніх часів до сьогодення. Адже відомо, що першим у давньому китайському суспільстві до уні-

версальних особистостей належить філософ Конфуцій. При домінуванні провідного амплуа мислитель однаково вагомо виявив себе як письменник (автор чотирьох об'ємних трактатів), музикант (виконавець на цині), фольклорист (впродовж всього життя збирав і записував народні пісні різних провінцій), музичний естетик (розробив постулати етикету як суттєвого елементу культури китайського народу; перший звернув увагу на властивості емоційного впливу пісень на людину), педагог (був засновником і першим вихователем приватної школи, в якій у різних роках та в різних місцевостях навчав 3000 учнів), редактор (впорядкував тексти одного з найдавніших в китайській культурі трактату «І Цзін» («Книга змін»), розробник освітньої програми (що складалась з чотирьох обов'язкових щаблів – поезія, каліграфія, етикет і музика).

Після Конфуція в китайській культурі спостерігаємо постаті ряду інших різнобічних і яскравих особистостей доби Античного Китаю, Середньовіччя та Відродження, що поєднували в своїй діяльності, крім чітко визначеного основного напрямку – філософії, музично-виконавську та музично-естетичну, письменницьку, літературно-філософську та літературно-художню і педагогічну діяльність. Серед найпоказовіших постатей філософ Сюньцзі – музичний теоретик, започатковувач науки «музична психологія» і очільник однієї з найбільш ранніх музичних інституцій Китаю Академії Цзисі; Сима Цянь – історик, філософ, укладач біографій найвизначніших філософів історичного минулого Китаю; Лю Сін – письменник, математик, астроном, філософ, бібліограф, засновник у Китаї школи канонознавства; Цзі Кан – філософ, музичний естетик, композитор, виконавець на гуцині, започатковувач думок про мистецтво інтерпретації музичного твору; Чжу Жайю (*Zhu Zhaiyu*) – письменник, композитор, музичний критик. Ймовірно, впродовж культурного історичного розвитку в сукупності вони сформували тип універсальної особистості і започаткували в Китаї традиції її багатовекторної діяльності.

Для виявлення типологічних аспектів універсалізму китайських музикантів необхідним постає систематизувати творчі складові діяльності найпоказовіших музикантів Китаю та виявити специфіку їх активності в контексті творчої самореалізації. Це реалізовується в процесі резюмуючого аналізу специфіки музичного мистецтва Китаю ХХ – початку ХХІ ст.

Непересічних у китайській музичній культурі постатей, яких за різнобічністю мистецької діяльності, виконанням суспільно-музичних функцій та високим ступенем якості здійсненої роботи залучаємо до виняткових, універсальних. Постатей подібного рівня широти інтересів, що в найрізноманітніших видах творчої діяльності виявляли грані власного обдарування та підтверджували значимість досягнутих результатів зустрічаємо серед різних галузей музичного мистецтва Китаю від середини ХХ ст.

До перших таких постатей належать Сяо Юмей (*Xiao Youmei*, 1884–1940) – композитор, скрипаль, піаніст, педагог, музикознавець, адміністратор і суспіль-

но-музичний діяч. Як композитор, Сяо Юмей є автором великої кількості композицій різного масштабу, в яких використовував засвоєні під час навчання в Німеччині композиційні техніки західноєвропейської музики. Як музичний теоретик, він постає автором перших у Китаї підручників з гри на органі (1924), фортепіано (1924), скрипки (1927), а також автором перших підручників з гармонії (1927) та історії музики (1928). Як адміністратор він був організатором (разом з Цай Юань-пеєм) і першим ректором Шанхайської консерваторії; засновником Китайського музичного товариства (1928).

Хронологічно найближчими його найвидатнішими наступниками, що виявили широку різнобічність власної діяльності і презентували особливо значні для китайського музичного мистецтва досягнення, стали представниця фортепіанного мистецтва, професорка Чжоу Гуанжень. Багатомірність щаблів її універсальності підтвердилась у методико-педагогічній діяльності (створила власну потужну педагогічну і виконавську школу, очолювала кафедру фортепіано в Центральній пекінській консерваторії), в виконавській творчості (стала неперевершеною виконавицею та інтерпретаторкою творів китайських і західноєвропейських композиторів), в композиторській (істотно розширила національний фортепіанний репертуар), у науково-методичній (створила ряд праць з проблем методики викладання фортепіано), в суспільній музичній діяльності (засновниця в Пекіні Центру мистецтв фортепіано, спеціалізованого журналу «Фортепіанний артистизм, організаторка китайських і членкиня журі ряду міжнародних конкурсів піаністів).

Серед композиторів першою найяскравішою універсальною постаттю постає Дін Шаньде. Цей мистець виявив себе не тільки як автор великої кількості різножанрових творів, у яких адаптував національну китайську основу до сучасних західних композиторських технік письма, але й як видатний піаніст-виконавець, педагог, музикознавець (автор досліджень постаті Сяо Юмея, особливостей виконання фортепіанних творів у «китайському стилі», про близькість китайському соціуму творів Ф. Шопена) та адміністратор (голова Китайської спілки музикантів та голова Асоціації музикантів Шанхаю).

Справді, універсальних постатей у когорті композиторів вже достатньо зустрічаємо й серед найсучасніших представників, наприклад, Лю Суола – авторка оригінальних творів, що отримують найвищі рейтинги серед виконавців світу, сольна та ансамблева виконавиця, невтомна пропагандистка китайської музики і китайських народних інструментів у світі, письменниця (авторка художнього роману про сучасну музичну індустрію Китаю), засновниця музичної продюсерської кампанії в Нью-Йорку.

В галузі скрипкового мистецтва першою універсальною постаттю безперечно постає Ма Сіцун – палкий пропагандист у Китаї скрипкового мистецтва і творів європейської академічної музики для скрипки; неперевершений скрипаль-виконавець, що вперше поєднав європейські прийоми гри на скрипці з національними,

властивими традиційним китайським струним ерху та піпі; композитор – автор творів для скрипки в великих концертних і камерних жанрах, аранжувальник китайських народних мелодій для скрипки; педагог; диригент симфонічного оркестру; автор методичних праць та статей в наукових журналах і автор першого об'ємного підручника гри на скрипці; як суспільно-музичний діяч і адміністратор, Ма Сіцун став засновником декількох навчальних музичних інституцій: Інститут мистецтв імені Лу Сіня та консерваторія в Гуаньчжоу, Південно-китайська консерваторія в Гонконгу, Китайська академія мистецтв у Тайбеї.

В сфері мистецтва для духових інструментів відзначимо, наприклад, сучасного саксофоніста Лі Юйшена – видатного виконавця, інтерпретатора, педагога, композитора, одного з перших у Китаї авторів науково-методичної літератури для саксофону, засновника відділу професійної гри на саксофоні в Сичуанській консерваторії, організатора декількох камерних виконавських ансамблів саксофоністів, що стали провідними в країні, творця національного саксофонного репертуару, лектора міжнародного рівня, організатора і члена журі китайських та міжнародних конкурсів.

В мистецтві академічного співу до перших універсальних постатей належать Го Шучжень і Шень Сян – виконавські зірки світового масштабу; фундатори власних унікальних педагогічних шкіл, що успішно продовжуються вже в четвертому поколінні; автори праці «Система виховання академічного співу», що дотепер залишається в Китаї фундаментальним підручником для вокалістів; очільники кафедри академічного співу в Пекінській консерваторії; засновники і голови журі міжнародних конкурсів.

З початком розвитку в ХХ ст. професійної музичної освіти в провінції Хебей у вокальному мистецтві та пов'язаної з ним композиторської і виконавської творчості серед великої кількості музикантів тут починає формуватись когорта особливо яскравих за різнобічними талантами постатей.

За багатогранністю творчих спрямувань і значимістю досягнень серед представників старшого покоління провінції виділяємо постаті композитора, педагога, директора Китайського театру опери і танцю Цао Юя і Ян Су, що крім композиції виявив нескінченну кількість особистих талантів і високих досягнень у найрізноманітніших сферах діяльності.

Після завершення навчання в Чунцінському університеті на факультеті ділового адміністрування і паралельно здобуваючи музичну освіту, від 1950 р. Ян Су працював у Молодіжній робочій групі при Південно-Західному робочому комітеті Молодіжної ліги. В цій інституції він уперше виявив власні різнобічні мистецькі таланти – працював актором, танцюристом, хористом, начальником оркестру і режисером-постановником вистав Молодіжної групи. Одночасно, звертаючись до аранжувань народних пісень провінції, Ян Су почав виявляти композиторський і літературний хист, який вповні реалізував у своєму оперному творі «Сестра Цзян» (1964). Сучасники залучали його до

когорти найвидатніших національних композиторів, літераторів, драматургів, поетів-ліриків і сценаристів [5, с. 127]. Не залишався Ян Су осторонь суспільно-громадської діяльності – працював на посадах віце-голови Асоціації китайських театральних труп, керівником хореографічної трупи театру м. Кончжин та режисером музично-театральних постановок [3, с. 35].

До універсальних мистецьких діячів старшого покоління провінції належать також Лю Веньцзін і Янь Чжиянь. Лю Веньцзін був автором багатьох музичних творів, працював художнім керівником Центрального оркестру національних інструментів, директором Театру китайської опери і балету, заступником голови Комітету з розвитку музичної творчості, керівником Товариства національної духової музики, брав велику участь у створенні Оркестру Азії. Багато гастролював країнами Європи, Азії та США, де популяризував свої і твори інших китайських композиторів. Композитор Янь Чжиянь відзначився створенням багатьох ліричних пісень, педагогічною працею та організацією концертно-виконавської діяльності співаків провінції.

Мистецьку багатовекторність у творчій праці успішно поєднують молоді представники вокального мистецтва провінції Хебей. В період останніх двох десятиліть тут виділилась плеяда універсальних особистостей, до яких залучаємо Цянь Лея – автора патріотичних та ліричних пісень, аранжувальника пісень для оркестрового виконання, звукооператора і музичного продюсера.

Лу Яньвей спрямував свою мистецьку діяльність здебільшого в річище розвитку популярної та естрадної творчості. Постає як автор музики і поетичних текстів пісень, постановник кількох масштабних проєктів з презентації виконавського репертуару сучасних рок-гуртів, до яких долучив видання альбомів з власного репертуару гуртів «Китайський рок», «Чорний вересень». Постає ініціатором створення і редактором збірок творів, присвячених виконавському репертуару знаменитих естрадних співаків провінції (Тенгера, Кан Чжень, Вань Є і Пан Луна), постановником 15-ти музичних фестивалів у Циндао, продюсером групи «Ergun». Від 2001 р. працює в Пекіні на посаді музичного директора відділу Розвитку культури Сходу. За сингли «Діалог» і «Два метелики» нагороджений Першою премією за

кращі твори і здійснення найякіснішого запису творів рок-музики (2005). В теперішній час працює на посаді музичного директора і генерального менеджера проєкту «Beijing Yajiang Culture Media Co», який заснував 2015 р.

Чжоу Шень крім педагогічної і виконавської діяльності в сфері вокального мистецтва презентувала оригінальні за стилістикою і художньою фантазією власні композиції, виявила себе як досконала хорова диригентка і педагогиня академічного співу та хорového диригування.

Окрім сфер розмаїтої музичної (композиторської, виконавської, наукової), суспільно-культурної та адміністративної роботи проблематику універсальності творчої особистості можемо розглядати з позиції ряду інших характеристик, наприклад – універсальності акторської майстерності (творець музики, співак, інструменталіст, танцюрист, художній декламатор); універсальності музиколога – зважаючи на найширший спектр тематики їх досліджень; універсальності трактування в композиторській творчості специфіки концептосфер.

Висновки. Спільно ці майстри композиції зробили вагомий внесок у розвиток вокального мистецтва своєї провінції і вивели його в ряд кращих вокальних шкіл Китаю. Ці діячі уславилися не лише як композитори, збагативши китайську музику різножанровим доробком – оперними творами, авторськими піснями і вокальними ансамблями, неперевершеними аранжуваннями народних пісень, створенням музики до драматичних вистав. Презентуючи і розвиваючи індивідуальне поле діяльності, крім композиції сумарно вони органічно та яскраво виявили себе в ряді інших галузей – у педагогічній роботі, як музичних теоретиків, у виконавстві, аранжуванні, музичному продюсуванні, звукоорежисурі, звукооператорській праці, в суспільно-музичній діяльності, а також в адміністративній роботі як очільники вокальних відділів, оперних та музично-драматичних театрів тощо.

В сенсі універсалізму китайських мистців зауважимо про невпинне розгортання всебічної жіночої діяльності і творчості – фактору, що має важливе значення при зважанні на тисячолітню дискримінацію жінок у Китаї. Їх чуття вже не переважає мислення – в цьому виявляється рівність жінок із чоловіками, що виражається в різнобічній творчій праці.

Література:

1. Батанов Віктор. Універсальність музичного професіоналізму у XX сторіччі і діяльність Сяо Юмейя. Музичне мистецтво і культура: *Науковий вісник*. Одеса, 2014. Вип. 20. С. 460-469.
2. Бергсон Анрі. Творча еволюція. Київ: Видавництво Жупанського, 2010. 318 с.
3. Цзяо Цзе. Думки про розвиток оперного мистецтва в моїй країні. *Народна музика*. Шаньдун, 1986. Вип. 8. С. 35-37.
4. Ча Ванхонг. Коротка розмова про китайську оперу XX століття. *Журнал Шаньдунського інституту*. Шаньдун, 2006. Вип. 4. С. 128-130.
5. Чен Найпін. Характеристика поетичної творчості Ян Су. *Література: теорія і критика*. Хуйбей: Педагогічна школа, 2016. Вип. 4. С. 127-130.
6. Юнг Карл. Психологічні типи Київ: Центр учбової літератури, 2024. 680 с.
7. Claudel, Paul. *Trois figures saintes pour le temps actuel*. Paris: Gallimard, 1959. 148 p.
8. Zhao Shimin. *The Piano Is My Life – female pianist Zhou Guangren. Modern and Contemporary Chinese Musicians' Biographies*. Shenyang: Spring Wind Cultural Press / translated by Elaine Chew. Cambridge, Massachusetts, 1997. URL: <https://sites.google.com/site/contemporarychinesepianomusic>.

References:

1. Batanov Viktor (2014). Universalnist muzychnoho profesionalizmu u XX storichchi i diialnist Siao Yumeiia [The universality of musical professionalism in the 20th century and the activities of Xiao Yumei]. – Muzychne mystetstvo i kultura: Naukovyi visnyk [Musical art and culture: Scientific bulletin]. Odesa. 20. 460-469 [in Ukrainian].
2. Berhson Anri (2010). Tvorchia evoliutsiia [Bergson Henry. Creative evolution]. Kyiv: Vydavnytstvo Zhupanskoho [Kyiv: Zhupansky Publishin House] 318 p. [in Ukrainian].
3. Tsziao Tsze (1986). Dumky pro rozvytok opernoho mystetstva v moii kraini [Jiao Jie. Thoughts on the development of opera art in my country] Narodna muzyka. Shandun [Folk music. Shandong] 8. 35-37 [in Ukrainian].
4. Cha Vankhonz (2006). Korotka rozmova pro kytaisku operu XX stolittia [Cha Wandong. A shork talk about Chinese opera of the 20th century]. Zhurnal Shandunskoho instytutu Journal of the Shandong Institute]. Shandong. 4, 128-130 [in China].
5. Chen Naipin (2016). Kharakterystyka poetychnoi tvorchosti Yan Su [Chen Naiping. Characteristics of Yan Su's poetry creation]. Literatura: teoriia i krytyka [Literature: theory and criticism]. Khuibei: Pedahohichna shkola [Hubei: Pedagogical School]. 4. 127-130 [in China].
6. Yunh Karl (2024) Psykholohichni typy [Carl Jung. Psychological types]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [Kyiv: Center of educational literature] 680. [in Ukrainian].
7. Claudel, Paul (1959). Trois figures saintes pour le temps actuel. Paris: Gallimarg. 148 p. [in France].
8. Zhao Shimin (1997). The Piano Is My Life – female pianist Zhou Guangren. Modern and Contemporary Chinese Musicians' Biographies. Shenyang: Spring Wind Cultural Press / translated by Elaine Chew. Cambridge, Massachusetts. URL: <https://sites.google.com/site/contemporarychinesepianomusic> [in USA].